

УДК 346.546.4

Б. М. Шмуклерман
здобувач кафедри підприємницького
та комерційного права ОНЮА

ПРОЦЕДУРА АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОНТРОЛЮ ЗА КОНЦЕНТРАЦІЄЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Для ефективної дії конкуренції в перехідній економіці в Україні прийняте і використовується законодавство, що регламентує здійснення антимонопольного контролю за концентрацією суб'єктів господарювання на ринку. Такий контроль є одним з елементів антимонопольного регулювання, спрямованого на обмеження монополізму і розвиток конкуренції і, у цілому, найбільш ефективний розвиток економіки.

Процедура антимонопольного контролю за концентрацією суб'єктів господарювання складається з кількох стадій, деякі з яких є обов'язковими, а інші — факультативними.

Першою стадією процедури антимонопольного контролю за концентрацією суб'єктів господарювання є подання заяви.

У ст. 26 Закону «Про захист економічної конкуренції» [1] вказано, що учасники концентрації звертаються із заявою про надання дозволу на концентрацію до Антимонопольного комітету України. Заява та документи, які до неї додаються, мають містити повну та достовірну інформацію. Заява вважається прийнятою до розгляду після 15 днів з дня її надходження, якщо протягом цього часу державний уповноважений Антимонопольного комітету України не повернув заявнику заяву із повідомленням, що вона та інші документи не відповідають встановленим Антимонопольним комітетом України вимогам і це перешкоджає її розгляду. У разі, якщо учасник концентрації відмовляє іншому учаснику концентрації — заявнику в наданні документів та іншої інформації, необхідної для розгляду Антимонопольним комітетом України чи адміністративною колегією Антимонопольного комітету України заяви, державний уповноважений Антимонопольного комітету України на підставі звернення заявника приймає розпорядження про надання учасником концентрації такої інформації у визначений строк. Про прийняте розпорядження повідомляється заявнику. Заява вважається прийнятою до розгляду після отримання всієї інформації, передбаченої цим розпорядженням.

У разі, якщо концентрація провадиться із застосуванням конкурсних процедур (торги, аукціони, конкурси, тендери тощо), заява може подаватись як до початку конкурсної процедури, так і після, але не пізніше тридцяти днів з дати оголошення переможця, якщо інше не передбачено законом.

Другою стадією процедури антимонопольного контролю за концентрацією суб'єктів господарювання є сплата збору. Цей етап регулюється Положенням про порядок сплати зборів за подання заяви про надання згоди на створення, реорганізацію та ліквідацію суб'єктів господарювання, затвердженим постано-

вою Кабінету Міністрів України від 02.07.98 р. № 996 із змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 16.03.2000 р. № 501.

У Законі «Про захист економічної конкуренції» цей збір іменується платою для відшкодування витрат, пов'язаних із розглядом заяв. Згідно зі ст. 34 Закону за подання заяв про надання дозволу на концентрацію справляється плата в таких розмірах: із заяв про надання дозволу на концентрацію — у розмірі 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а в разі сплати суми збору відповідно до абзацу четвертого цієї частини за надання попередніх висновків з цих питань — у розмірі 220 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Третю стадію процедури здійснення контролю складає аналіз економічної концентрації. Цю стадію можна поділити на низку етапів.

Виділяють наступні етапи процесу аналізу економічної концентрації: визначення меж і типологізація ринку (монопольний, олігопольний тощо); визначення продукту, що має відношення до конкретного ринку (продуктові межі ринку); визначення території конкурентної боротьби (географічних меж ринку); ідентифікація господарюючих суб'єктів, що беруть участь у конкуренції на відповідному ринку, і їхньої частки ринку; визначення можливих несприятливих наслідків для конкуренції від злиття; вступ на ринок; прибутковість (ефект або банкрутство) [2].

Вважаємо більш точним виділення таких етапів:

а) визначення і характеристика ринку; б) ідентифікація фірм, що діють на відповідному ринку і їхньої частки на ринку; в) визначення потенційного впливу концентрації на конкуренцію; г) аналіз можливостей вступу на ринок.

Четвертою стадією процедури антимонопольного контролю за концентрацією є прийняття рішення про надання дозволу на концентрацію. Якщо немає підстав для заборони здійснення концентрації, то заява розглядається протягом тридцяти днів з моменту прийняття її до розгляду Комітетом, відділенням, і протягом цього строку приймається рішення про надання дозволу.

Згідно із п. 1 ст. 27 Закону «Про захист економічної конкуренції» Антимонопольний комітет чи адміністративна колегія Антимонопольного комітету України розглядають заяву про надання дозволу на концентрацію протягом тридцяти днів з дня прийняття її до розгляду відповідним органом Антимонопольного комітету України.

Подібні правила встановлені в законодавстві ЄС, де встановлений строк для прийняття рішення — 1 місяць. Протягом цього строку Комісія повинна провести першу фазу розслідування. Якщо на цьому етапі не буде виявлено серйозних підстав для заборони концентрації, то Комісія приймає відповідне рішення. Якщо ж у результаті розслідування буде виявлено, що є серйозні сумніви стосовно сумісності концентрації із «загальним ринком», то Комісія має ще 4 місяці для прийняття остаточного рішення. Швидкість прийняття рішення Комісією є важливим фактором стабільності, оскільки підприємства не повинні очікувати протягом тривалого часу результату розгляду повідомлення [3].

Якщо протягом вищевказаного строку розгляду заяви Антимонопольний комітет України не розпочав розгляду справи про концентрацію, рішення про

надання дозволу на концентрацію вважається прийнятим. Днем прийняття рішення про надання дозволу на концентрацію вважається останній день строку розгляду заяви (ст. 28 Закону «Про захист економічної конкуренції»).

Крім цих чотирьох обов'язкових стадій, процедура може включати додаткову стадію — розгляд справи про контроль за економічною концентрацією, у разі виявлення підстав для можливої заборони концентрації, а також у разі необхідності здійснення складного поглибленого дослідження (у тому числі одержання необхідної інформації) чи експертизи. Ця стадія починається прийняттям відповідним органом Комітету розпорядження про початок розгляду справи, про що письмово повідомляється особі, яка подала заяву (п. 4.3 Положення про концентрацію) і завершується винесенням рішення про надання дозволу або про відмову в наданні дозволу на економічну концентрацію за результатами розгляду справи.

Згідно зі ст. 30 Закону «Про захист економічної конкуренції» у разі виявлення підстав для заборони концентрації, а також у разі необхідності проведення складного поглибленого дослідження чи експертизи відповідні органи Антимонопольного комітету України розпочинають розгляд справи про концентрацію, про що приймається розпорядження та письмово повідомляється особа, яка подала заяву. Разом із повідомленням про початок розгляду справи надсилається перелік інформації, яку заявник повинен надати для прийняття органами Антимонопольного комітету України рішення у справі. Органи Антимонопольного комітету України можуть запитувати в заявника та інших осіб додаткову інформацію, якщо її відсутність перешкоджає розгляду справи, а також призначати експертизу в порядку, визначеному ст. 43 Закону.

Строк розгляду справи про концентрацію не повинен перевищувати трьох місяців. Перебіг строку починається з дня подання заявником у повному обсязі інформації та отримання висновку експерта.

Виходячи зі ст. 31 Закону «Про захист економічної конкуренції» за результатами розгляду справи про концентрацію приймається рішення Антимонопольним комітетом України чи адміністративною колегією Антимонопольного комітету України — про надання дозволу на концентрацію; погодження установчих документів господарських товариств, об'єднань чи змін до них. Виходячи зі змісту цієї статті, тільки Антимонопольний комітет України може прийняти рішення про заборону концентрації.

Згідно зі ст. 60 Закону «Про захист економічної конкуренції», рішення Антимонопольного комітету України, адміністративної колегії Антимонопольного комітету України оскаржуються до Вищого господарського суду України.

Таким чином, процедура антимонопольного контролю за концентрацією суб'єктів господарювання диференційована за її тривалістю в часі та характері, залежно від того, чи є або немає підстав для можливої заборони здійснення концентрації.

Розгляд справи є одним із можливих, але не обов'язкових, етапів процедури контролю за концентрацією. Єдиним критерієм тривалості й чисельності етапів цієї процедури є думка Антимонопольного комітету: чи є підстави для заборо-

ни концентрації. Якщо немає — то в строк 30 днів має бути прийняте рішення про надання згоди. Якщо є такі підстави, то процедура контролю доповнюється спеціальною стадією — розглядом справи, тривалість якої три місяці, і цей строк може бути продовжений (згідно з чинним законодавством) Головою Антимонопольного комітету України на строк до трьох місяців.

Отже, початок розгляду справи й ініціатива її розгляду, на відміну від розгляду заяви, виходить не від суб'єкта господарювання, а від органів Антимонопольного комітету України і визначається не подачею документів, а рішенням Комітету в межах його дискреційних повноважень.

Такі випадки складають у практиці значний відсоток від загальної кількості розглянутих Антимонопольним комітетом України заяв.

Так, у 1997 році в 267 випадках (із 1528 заяв), коли в процесі розгляду заяви про економічну концентрацію були виявлені можливі підстави для її заборони, починався розгляд справи про економічну концентрацію. В основному вони стосувалися випадків створення об'єднань підприємств (58% усіх справ), придбання часток господарюючих суб'єктів (22%), створення господарських товариств (16%). При абсолютному збільшенні кількості справ про економічну концентрацію порівняно з 1996 роком (267 проти 182), їхня частка щодо загальної кількості заяв до органів Комітету зменшилася з 21 до 17%, що, на думку Антимонопольного комітету України, свідчило про більш ретельне урахування господарюючими суб'єктами вимог антимонопольного законодавства в процесі підготування їх до концентрації [4].

У 1998 році в 91 випадках, коли були виявлені підстави для можливої заборони концентрації або в разі потреби складного, поглибленого дослідження, експертизи, органами і посадовими особами Комітету розглядалися справи про економічну концентрацію [5].

У 1999 р. у 105 випадках, у яких було виявлено підстави для можливої заборони концентрації або виникла необхідність проведення складного поглибленого дослідження, розглядалися справи про економічну концентрацію [6].

У 2000 році у 81 випадку, в якому було виявлено підстави для можливої заборони концентрації або виникла необхідність проведення складного поглибленого дослідження, розглядалися справи про економічну концентрацію [7].

У 2001 році було розглянуто 112 справ про економічну концентрацію, у тому числі територіальними відділеннями — 67, центральним апаратом — 45. При цьому органи Антимонопольного комітету України звертали особливу увагу на випадки економічної концентрації за участю монопольних утворень [8].

Відповідно до ч. 3 ст. 30 закону якщо протягом строку розгляду справи органами Антимонопольного комітету України рішення не прийнято, вважається, що на концентрацію надано дозвіл. Днем прийняття рішення про надання дозволу на концентрацію вважається останній день строку розгляду справи.

Таким чином, процедуру антимонопольного контролю за концентрацією суб'єктів господарювання можна визначити як урегульоване антимонопольним законодавством здійснення діяльності органами Антимонопольного комітету України щодо аналізу передбачуваної концентрації і винесення рішення у межах їх компетенції.

Ця процедура регламентується процесуальними нормами, на відміну від змісту контролю, що регулюється матеріальними нормами.

Процес здійснення антимонопольного контролю за концентрацією слід розглядати як спеціалізований процес, елементами якого є: а) наявність спеціалізованих державних органів і посадових осіб, які беруть участь у процесі та володіють правами та обов'язками; б) перелік і послідовність дій, що здійснюються зазначеними органами та їх посадовими особами.

Процедура антимонопольного контролю за концентрацією суб'єктів господарювання складається з кількох стадій, деякі з яких є обов'язковими, а інші — факультативними.

До числа обов'язкових стадій відносяться

1. Подання заяви.

2. Аналіз концентрації, яка складається з наступних етапів:

а) визначення і характеристика ринку;

б) ідентифікація фірм, що діють на відповідному ринку і їхньої частки на ринку;

в) визначення потенційного впливу концентрації на конкуренцію;

г) аналіз можливостей вступу на ринок.

3. Прийняття рішення про надання дозволу на концентрацію.

Факультативною (додатковою) стадією процедури контролю є розгляд справи про контроль за концентрацією.

Рішення органів Антимонопольного комітету про надання дозволу або про заборону концентрації — це акт державного контролю, спрямований на виникнення, зміну або припинення правовідносин у сфері конкуренції на товарному ринку.

Антимонопольне законодавство України, що опосередковує антимонопольний контроль за концентрацією суб'єктів господарювання, ґрунтується на недопущенні такої концентрації, результатом якої може бути встановлення або розширення ринкової влади певного суб'єкта господарювання за умови, що негативні антиконкурентні наслідки не компенсуються позитивним ефектом такої концентрації з точки зору підвищення конкурентоспроможності на внутрішніх і міжнародних товарних ринках.

Література

1. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 12. — Ст. 64.
2. Орлова Т. Горизонтальная и вертикальная концентрация и интеграция и государственный контроль // Законодательство и экономика. — 2000. — № 5. — С. 41.
3. Европейское право: Учеб. для вузов / Под общ. ред. Л. М. Оптина. — М.: ЮРПА, 2001. — С. 409.
4. Антимонопольний комітет України: Річний звіт. — 1997. — С. 29.
5. Антимонопольний комітет України: Річний звіт. — 1998. — С. 74.
6. Антимонопольний комітет України: Річний звіт. — 1999. — С. 86.
7. Антимонопольний комітет України: Річний звіт. — 2000. — С. 45.
8. Антимонопольний комітет України: Річний звіт. — 2001. — С. 51.